

ЖЕРТВА НА КОНЯ

Сава Василев

Влязох в града от западния край, както го бях правил стотици пъти през последните години. Промените бяха толкова много, че не бях сигурен дали съм попаднал на същото място. Нещо във въздуха се преобръщаше и нахлуваше през прозореца на колата. За пръв път усещах какво означава да заживееш в другото – онова, което ни прегръщаше, когато напуснем границите на родината. Бе едновременно чуждо, тревожно, но и преливащо от надежди за някакво ново начало. Вчера и днес започнаха да менят местата си толкова бързо, че не знаехме дали ние сме във времето или то е в нас, както бе казал великият ни предшественик... Поне пътят към дома изглеждаше същият, отдавна вкопан в паметта ми – в самия навик на тялото да пътува и разпознава. Домът на родителите ми си оставаше гнездото, в което се завръщах всеки път. Свое така и не свих тук, край морето, може би затова започнах да гледам на географията като на спасителен избор.

Още с влизането надникнах през северния балкон над улицата с цветните сергии. Зад тях, опиянена от облака зеленина, вдигаше олелия кварталната градинка. Прииска ми се да я видя отблизо. В първия момент не забелязах промените, после разбрах, че и тук нечия ръка е шетала нашироко. На местата на старите пейки имаше нови, с модерен дизайн, а по протежение на главната алея се редяха няколко мраморни маси за шах. Струваше си да надникна отблизо, играта на това място винаги е била на почит. Голяма част от детството и юношеството ми мина край пейките с големите дървени табли и фигурите за шах, каквито имаше в почти всяко семейство. По неписано правило воюваха играчи с равностойни умения. Случваха се изключения, често заради някое талантливо хлапе, поникнало изневиделица или с летуващо наблизко семейство от незнаен край на страната. Хлапето бързо опердашваше пейките и се забиваше на последната. На нея играеше Доктора. Невзрачната му фигура подвеждаше „чужденците“. И не само тях. Така или иначе, всичко приключваше бързо, Доктора изиграваше само три партии и си тръгваше. Подаваше ръка на опонента с нещо от вида на „От теб ще стане голям играч“ или „Голямо бъдеще те чака, момче“ и поемаше по главната алея. Понякога ми се струваше, че думите му звучат като извинение, друг път като оправдание, че е победил, а може би това бе неговият начин да прикрие чувството за превъзходство.

Същото можеше да се каже за прякора – до деня, в който разбрах, че не е никакъв Доктор, а най-обикновен счетоводител в градската поликлиника. Това отчасти ме изненада, все пак не до там, че да променя отношението ни към майстора на шахматната дъска. Точно обратното, образът му придоби още по-голяма загадъчност. Излизаше, че няма случайни неща – професията предполагаше математически знания, непрекъснато боравене с цифри и пресмятане, все неща, които имаха отношение към играта с безкрайните комбинации.

Обичах да го гледам как мести фигурите, може да се каже, че най-важното, което съм научил за шахмата, дължа на него. У дома анализирах всичките му ходове, атаки, капани, но не открих любима системата. Обичаше да експериментира, променяше избраната защита в най-трудния момент, предпочиташе авантюрата пред бързата разправа с противника

заради тръпката от риска. Или заради удоволствието, че може да победи себе си преди останалите.

Един ден забелязах нещо особено. Проявяваше се срещу силни противници. От неговата и по-висока класа. Тогава играта вземаше друга посока. Обратът настъпваше след първите десетина хода. Доктора хващаше по необичаен начин фигурата на коня и го обръщаше към себе си. В началото не разбирах защо. Веднага след това пренасяше играта в дясното поле и жертваше коня... Трябваша ми няколко такива игри, за да проумея стратегията. Първата ми реакция беше на възхита – толкова красив ми се струваше този последен скок на коня с глава, обърната към онзи, който му бе заповядал да умре в името на нещо по-голямо. По-величествено.... Всъщност, не беше така. Жертвата на коня отваряше истинска бездна, по-скоро тресавище за фигурите на противника. Похищение почти незабележимо, без шанс за оцеляване. Малцина успяваха да се измъкнат от него. Изключенията потвърждаваха правилото.

Сега около масите се бяха разположили двойки, които не познавах. Зяпачи почти нямаше, дори децата си имаха нови дрехи и игри. Всичко започна с промените. Пак тогава, няколко години след тяхното начало, Доктора изчезна. Плъзнаха слухове, че е замесен във финансова пирамида. Според други бил човек на службите. Трети твърдяха, че помагал в разследването на завързани криминални престъпления като това с кражбата на сейф от интерхотела. Както и когато се намери тялото на млада жена, изхвърлено на централния плаж. Но най-интересен бе слухът за ролята му при разкриването на нелегалното казино под носа на полицията, в което се разигравали тежки пари с участието на богати спортисти и шефове на предприятия за вторични суровини. Това нямаше как да не се разчуе, въпреки мълчанието на пресата – нещо обичайно за времето и режима. Някъде по това време се появи книга на известен писател със заглавие „Частен случай“. По-важно от написването беше самото издаване. В книгата дискретно се повдигаше завесата към споменатите случаи, както и към други, за които гражданството не подозираше. Разбира се, името на Доктора не фигурираше никъде. Ние без друго не знаехме какво прикрива прякора... Много по-късно местен журналист напомни, че се е изпарил след залавянето на касиерка в едно от най-богатите предприятия. Арестът беше показан, на летището, крадлата не успя да отлети към южните морета. Това развърза езиците, медиите и новоизлюпената полиция се опитаха да се възползват от свободата, която им се даваше, но и едните и другите удариха на камък.

Няколко години след моето отпътуване засякох репортаж за палеж на вила в затънтен край на страната. Имало и овъглено тяло. Отново слухове, отново догадки – всички свързани с кончината на Доктора. Май случаят бе на път да приключи. Следваше процедурата по разкрасяването. Например, че смъртта му е отмъщение заради откраднатите пари през пирамидата. Или, че палежът и тялото прикриват следи, които водят към други, повлиятелни участници. Най-смелите предполагаха лъжливо самоубийство – овъгляване на чуждо тяло, – за да спре разследването и да прекъсне връзката с хората, чиито интереси беше засегнал. Все едно, обявяването на Доктора за мъртъв затваряше много врати и отваряше други.

Спомних си тези неща, докато надзъртах през раменете на играчите. Нищо особено, любителски офанзивни и дребни пререкания. И все пак една, в края на алеята, задържа вниманието ми. Веднага забелязах мъжа с добре поддържана брада, широкопола шапка и вратовръзка. Не само облеклото правеше впечатление. Изглеждаше изискан, с прекалено деликатни маниери за света, който ни заобикаляше. По всичко личеше, че не е типичния жител на квартала, по-скоро пришълец, който няма да се застои дълго. Освен това играеше вяло, често вдигаше поглед и се вторачваше в неща, които само той забелязваше. Стори ми се, че се наслаждава повече от удоволствието да присъства, отколкото да играе. Въпреки това не направи нито един излишен или погрешен ход. Не предприе нито една авантюра в критична ситуация. Опонентът му бе забил поглед в полето. Бях готов да се обзаложа, че е играч с клубен опит, достатъчно млад и успял, за да си знае цената. Особено на фона на тукашното присъствие.

Времето минаваше, аз все повече се убеждавах, че мъжът ми напомня на някого. На първо място заради начина, по който местеше фигурите. След още няколко хода бях готов да се закълна, че прилича на Доктора. Ако не е той, значи е негов клонинг. Човек с друго тяло, от друго време, със същото ДНК. Макар да не изглеждаше възможно.

Събрах смелост и предложих себе си за следващата партия. Едно кимване беше достатъчно, веднага заех освободеното място на непобедения и непобедения, защото партията беше завършила на равно. Напрегнах всичките си сили от уважение към опонента, в случаи като този дори късметът не можеше да ми гарантира нищо. Повтарях си, че загубата ще ми открие повече, отколкото победата, но трябва да е достойна. Играта вървеше мудро, без особени изненади, с периферното си зрение виждах как кръгът на зяпачите расте. Това ме напрегна още повече. Нямах как да им кажа, че за пръв път в живота си не се интересувам от изхода на играта. Чувството, че преживявам ужасно дежавю, ме караше да внимавам за всеки ход, за всеки знак, който би ми отговорил на няколко тревожни въпроса. На първо място, срещу кого играя!

Не след дълго бях в безизходица – както в играта, така и в авантюрата по анализирането на противника. Тогава ми хрумна отчаян ход: да направя онази жертва на коня! Обърнах главата му към себе си, защитих я с показалеца и средния пръст и я забих във фаталното квадратче. Опонентът ми вдигна поглед, опита се да прочете нещо по лицето ми, но не бях сигурен, че ме вижда. По-скоро гледаше през мен. Докато се усетя, белият цар се изпружи върху дъската. Моля ви, това, че играя с черните, не ме прави по-лош!... Кибиците възкликнаха разочаровано! Нима бе възможно да се предадеш по пътя към победата?! Каква е тази игра, в която по-силните се предават и умират?!

Поздрави и се сбогува набързо. Пожела ми успех. Все едно в какво, бях обявен за вещь играч. Точно така – нарече ме вещь! Не ми оставаше друго, освен да предложи реванш на следващия ден. Поне в още една – последна – партия. Не посмях да преброя до заветните три... Отказа любезно...

Не съм от тук, просто минавам...

Думите прекосиха диагонала на дъската, заковаха черния офицер в най-отдалеченото квадратче. Вече знаех, че потвърждават всички неканени впечатления. Нямах нужда от повече...

(...Не съм от тук, само минавам...)

Наблюдавах го как се отдалечава по алеята – елегантен, уверен в себе си и онова, което му предстои. Питам се как и в какво сгреших. Повече ли бях поискал или твърде малко, за да върна времето. Да го задържа още няколко минути. Вчера и днес пак се въртяха, разменяха шеметно местата си. Всеки път утрото ме изненадваше, след него новият ден. Не бях подготвен за двете. Както и за въртележката, в която се размесваха добро и зло, престъпление и наказание, надежда и отчаяние, богатство и бедност, щастие и възмездие. Завиждах на хората, готови да скъсат страницата и да я изгорят без капчица съжаление. Със сигурност мъжът, който си отиваше, беше един от тях.

След около година бях убеден, че съм изиграл най-важната партия в живота си. Че мога да приемам загубите точно толкова спокойно, колкото и победите. Но продължавах да се страхувам от неизвестното, което може да ми отнеме илюзията на спасителната повторимост. Онази, заради която философите бяха изобретили теорията за вечното възвръщане. Засега животът я потвърждаваше по свой начин – бе предвидил срещата на двама мъже в град, който предстоеше да напуснат. Единият завинаги, другият несъвсем. Но и двамата знаеха, че всяка жертва на коня, случайна или не, си струва само, ако промени неписаните правила на играта. Тогава и най-трудната партия може да бъде изиграна докрай.